

Теодор Борисов

# КАК ЦАР ФУТБОЛ ПРЕВЗЕ БЪЛГАРИЯ

50 истории за най-великата игра

**БЪЛГАРСКА**  **ИСТОРИЯ**

© Теодор Борисов, *автор*

© Иван Кънчев, Мирослав Александров, *редактори*

© Мария Йорданова, *коректор*

© Калина Павлова, *графично оформление*

© Николета Карайончева, *оформление на корица*

„БИ 93“ ООД  
София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-20-8

Теодор Борисов

# **КАК ЦАР ФУТБОЛ ПРЕВЗЕ БЪЛГАРИЯ**

50 истории за най-великата игра

София  
2019

# СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор .....	9
В началото бе топката .....	13
Диаспората създава отбори на три континента .....	17
„Владислав“ печели титлата с брат на руски класик .....	21
Избягал от работа носи първата победа на националите .....	25
Чуждестранните апостоли .....	29
Честита баня за героите от Белград .....	34
Магридски срам пред погледа на Мис Вселена .....	38
Балканската купа и дипломацията на Царство България .....	42
Първите срещи на осветление .....	46
Самоубийството, което почерни Бяла Слатина .....	50
Как един кмет забрани най-популярния спорт .....	54

Спонсорство в ерата на аматьоризма .....	58
В името на патрона .....	63
Софийските футболни потайности .....	67
Генезисът на загнулието .....	71
Сватбите на Цар Футбол .....	75
Целокупна България .....	80
Ритнитоп под румънска власт .....	84
Интелектуалният чар на спорта .....	88
По прякорите ще ги познаете .....	93
Съдийството – начин на употреба .....	98
Съветският десант на игрище „Юнак“ .....	102
Когато националният отбор игра в „А“ група .....	106
В плен на комунистическата пропаганда .....	109
Футболът тесен за мойта гуша е.....	114
Доктори с бутонки .....	118
Четвъртата власт в служба на Царя .....	123
Номера в ефира .....	127

Изгори, за да светиш .....	131
Невъзможният трансферен рекорд на Гунди .....	135
В подножието на Олимп .....	138
България на футболния глобус .....	142
Как се появиха „негъзите в българския футбол“ .....	148
Българската следа в „рулетката на гузните“ .....	154
Чуждестранният полъх в националния отбор .....	159
Одисеята на Лозан Коцев .....	164
Да играеш под чужд флаг и химн .....	169
Българските европопеи .....	174
Криминалните хроники на Царя .....	179
Невероятните приключения на чужденците в България .....	184
Цената на успеха .....	188
Тъмната страна на социалистическия футбол .....	193

Българският пръст в Божията ръка .....	198
Футбол на висок ток .....	203
Първите трансфери .....	207
Денят на престъпното безумие .....	211
Трите национални катастрофи .....	215
Нахлуване в историята без виза .....	219
Орден „Американско лято“ I степен .....	223
„Златна топка“ и „Златна обувка“ с български блясък .....	228
Използвани източници .....	233





## Прегговор

Традиционното възприятие на историята ограничава погледа на интересуващите се от нея единствено върху политическите, военните събития и икономическите процеси, отбелязващи съответната епоха от човешкото развитие. Отминалият ХХ век дава възможност за един различен поглед върху нея посредством различните социални явления. Едно от тях, без никакво съмнение, е футболът. Неслучайно той носи царската корона сред всички останали спортове и е несравним по популярност и световно влияние. Достатъчно е да кажем, че страните, членуващи в световната футболна федерация ФИФА, понастоящем са 211, а тези в ООН – 193.

Успехът на българските национали на Мондиал'94 в САЩ е едно от малкото събития в съвременната история на страната, успяло да обедини цялата нация и останало запечатано в колективната памет по подобие на приказен епос. Преди да се стигне до Пеневата чета обаче, Цар Футбол претърпява сериозна еволюция на българска територия, започвайки от парцалените топки и сгуриените игрища в годините след Първата световна война. По това време находчивите наши сънародници измислят собствена гума за непознатата игра – ритнитоп, която обаче скоро бива забравена за сметка на оригиналното название на спорта. Той се разпространява като истинска епидемия в цялата страна, а причината за това, освен всичко друго, е егалитарният му характер. За разлика от аристократични спортове като тениса и конната езда, футболът е достъпен за всеки. Кожената топка може да бъде

заменена дори от погръчни материали като тенекие-ни кутии, за врата понякога са необходими две камъка или две ученически раници, а всяка улица с малко усилия се превръща в истински стадион. Именно футболът позволява на играчи като Пеле, Гаринча, Диего Марадона и други да изминат пътя от крайните квартали до световната слава и това показва, че с упоритост и талант всичко е възможно. В българския случай за всяко селище, квартал или общност е въпрос на чест да има свой футболен тим, който се явява негов представител, и с изявите си да сплотява неговите членове – играчи и привърженици.

Целта на настоящата книга е да покаже българската история през погледа на един социален феномен, успял да завладее умовете и сърцата на поколения сънародници. Тя няма претенции за енциклопедичност и изчерпателност, тъй като желанието на автора е да се обърне внимание на основните тенденции и най-значими моменти. Както и в живота, така и във футбола нищо не е само в черно или бяло. Паметните победи на клубно и национално ниво се редуват с непочтени прояви като уговаряне на мачове, натиск върху съдии и дори забрана на спорта.

След 9 септември 1944 г. футболът, както и целият български спорт, се превръща в държавна политика и възможност за комунистическия режим да пропагандира постиженията си в международни състезания. Най-великата игра обаче е третирана по съвсем друг начин от индивидуалните спортове, тъй като тя не носи планини от медали, но въпреки това се радва на всеобща обич. Футболът сближава хора от всички обществени сфери, които стават трудни за контролиране от страна на партията, виждаща в един момент заплаха за своя монопол на влияние върху „новия социа-

листически човек“. Самите футболисти на хартия се водят аматьори, но за разлика от предшествениците си от междувоенния период, се възползват максимално от системата на ведомствените клубове и в материален план са по-облагодетелствани от останалите спортисти. Този факт обаче не пречи стадионите да са пълни и зрителите да очакват с нетърпение всяко отиграване на Гунди, Жеката, Чико, Зума, Начко, Жужо и другите свои любимци.

След 1989 г. футболът за кратко се превръща в този отдушник, в който намиращата се в политическа и икономическа криза нация успява да намери повод за положителни емоции. Проследявайки траекторията на най-популярния спорт от ритнитоn до Цар Футбол, читателят може да открие много отрицателни примери за некомпетентност, нечестност и невъздържаност, но те вървят ръка за ръка с такива за предприемчивост, себеотрицание и сила на духа, характерни за българите през годините. Защото футболът е точно толкова пъстър и всеобхватен, колкото и самият живот.



## В началото бе топката

**В** началото бе топката и топката бе у човека. Така, използвайки изразните средства на Светото писание, може да обрисуваме зараждането на футбола в България.

За първи път футболната топка е донесена на територията на страната от швейцарския учител Жорж дьо Режибюс, който я представя на учениците от Варненската мъжка гимназия през 1894 г. „При заниманията с гимнастика той бе облечен в лек, тънък аниуг и което ни правеше особено силно впечатление – единият му крачол беше жълт, другият – червен! Играехме в двора на гимназията с истинска футболна топка, собственост на учителя ни. Той ни разделяше на две групи, поставяше знаци за определяне на вратата и със своята свирка направляваше играта“, свидетелства Йордан Тодоров, който впоследствие ще стане директор на Държавната мъжка гимназия „Фердинанд I“, както е известно тогава учебното заведение.

Година по-късно неговият колега Шарл Шампо представя новия спорт на своите ученици в Първа софийска мъжка гимназия. Освен в двора на гимназията те играят на поляната, на чието място е издигната сградата на ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Отборите са съставени от ученици от V и VI клас, сред които бъдещият именит драматург Ст. Л. Костов. Поради различния наклон на терена се налага при изпълнение на ъглов удар топката да бъде подпирана с камък.

Постепенно „коженото кълбо“ (по това време не е от кожа, а кълбовидната форма е пожелателна) си пропра-

вя път до други части на страната, като навлизането му става по най-различни куриозни начини. Според историка на Хасково Коста Арnaudов първата топка в града е донесена през 1911 г. „от сина на Жартов, който следваше в Цариград в Робърт колеж и ние, тогавашни младежи – ученици, я ритахме най-безобразно и без да имаме понятие за по-късните правила на днешния футбол“. „Беше отдавна, твърде отдавна за Кърджали, когато няколко палави дечица хвърляха парцалената топка. За изненада на мнозина, се подхвърли и модерна футболна топка. Първата топка дълго време подхвърляха младите босяци по треви и тръни, зашиваха я доста и безброй кърпки ѝ слагаха. След време и помен не остана от нея. Скъса се. Но тази топка, на която хвалебствия отправям, оформи и затвърди идеята да се образува спортна организация с цел да се привлече младежта към полето на слънце, радост и зеленина...“, поетично обрисувва стъпването на футболната топка в Кърджали Казимир Егейски.

Началото на футбола в Сливен е поставено през 1914 г. от група ентузиастични, начело с Коста Кисьов. Той основава първото спортно дружество в града – „Спортист“, а поради липсата на подходящо игрище дебютните мачове се състоят в просторния двор на семейство Кисьови. Той обаче не е достатъчно голям, за да събере всички желаещи, поради което първите футболни е трябвало да вземат участие в мачове седем на седем души.

Основателят на дупнишкия „Атлетик“ през 1919 г. Васил Младенов Антоф признава, че за да задоволят своята страст към най-великата игра, той и приятелите му е трябвало да прибегнат до кражба. „Сред основателите бяхме аз, Стефан Къркалянов, Темелаки Иванов – Беличо, Арсен Янакиев – Укя, Величко Божикин

и Димитър Манов. По това време градът бе окупиран от английски и френски войски, които се бяха настанили в училището „Отец Паусий“. Те играеха с футболна топка на празното място пред училището, което се наричаше Бунището. В нас се породи желанието и ние да ритаме и да имаме топка, но те не ни даваха да я докоснем. Тогава Темелаки даде идея да се открадне топката на англичаните, които я слагаха на прозореца на задния двор на училището. Успяхме да я вземем и скрием в един къпинак, но бяхме видени от други хора и англичаните си взеха топката, и нашата мечта не се осъществи. Това обаче не ни отчая. Арсен Янакиев, който по професия бе обушар, използва една ситуация, в която топката се озова в двора на Къркалянови. Той отиде да им я даде, но взе със себе си и парче книга и взе мера от едно от кожените парчета, и само за една вечер той разкроява парчетата от кожа за ботуши и ушива футболна топка“, разказва той.

Присъствието на английски и френски войски в края на Първата световна война се оказва решително и за началото на футбола в Кюстендил, като всичко започва с топка с почти изгнил плондер, намерена от учителя Георги Азов. Подобна е ситуацията и в Стара Загора, както свидетелства тогавашният играч на „Бенковски“ Здравко Тодоров. Според него първата работа на пристигащите в града английски, френски и италиански войски бе „да „окупират“ единственото голямо игрище. „Групи от по 100 – 200 войници първо оправяха размерите на терена, забиваха колчета, опъваха въжета по края. Най-добрите излизаха в две единадесеторки, а останалите шумно ги подкрепяха. Играчите изпитваха видимо удоволствие от боравенето с кожената топка (тя за нас тогава си бе мечта), а и от познаването на правилата на играта. А за нас, начи-

наешите футболисти, това бяха незабравими уроци. Помня как ние отивахме в кланицата, вземахме всички мехури от касаните и бегом на игрището, където се мъчехме да наподобяваме действията на войниците, разкрили пред нас магията на футбола“, спомня си Тодоров. По същото време в Габрово се завръща Христо Бобчев, който учи в търговското училище в швейцарския град Кур. Оттам той взема три футболни топки и три чифта ски, като първите артикули се оказват от голяма важност за развитието на най-великата игра.

Във всяка от тези истории могат да се срещнат романтични елементи, но именно по такъв полуприказен начин най-великата игра започва своя път на българска територия.



## Диаспората създава отбори на три континента

Странно или не, но организаторският опит на българите във формирането на клубове в чужбина предшества този в собствената им родина и чрез него те оставят името си в глобалната история на най-великата игра.

Показателен е случаят с настоящия турски гранд „Галатасарай“, който е основан през октомври 1905 г. като отбор на едноименния лицей. Най-известното име сред формиралите го е това на първия президент Али Сами Йен, чието име ще носи бъдещият клубен стадион, но не по-малка роля има и българинът Борис Николов. Мечката, както е известен той, не само е един от 13-имата основатели, но и е първият капитан на отбора. Николов взема участие в първия мач в историята на „Галатасарай“ – победата с 2:0 срещу „Кадъкьой“, и дори бележи едно от попаденията. В същото време той изпълнява ролята и на треньор на своите съотборници и като такъв ги извежда в първия официален мач на тима – равенството 1:1 срещу „Имогжен“ в мач от Истанбулската лига през сезон 1906 – 1907. Първоначалните цветове на отбора са червено-бели, след което се минава през жълто и черно, за да се стигне до настоящото червено-жълто. Тази комбинация бива наложена, след като представители на клуба намерили подходящи платове в тези цветове в дюкяна на българския търговец Шишман Янко, намиращ се на Бахчекъпъ. Различни публикации отбелязват присъствието на Благой Балъкчиев и Павел Белчев в първия отбор на

„Галатасарай“, но сведения за тяхно участие в официалните турски източници отсъстват.

Българските следи ни отвеждат до далечен Уругвай, където и до ден днешен местен отбор носи името на река Дунав. На 1 март 1932 г. българските емигранти Михаил и Иван Лазарови (по испански тертип имената им са сменени на Мигел и Хуан) решават да основат отбор заедно с приятелите си от училище „Република Никарагуа“. Първоначално тяхната майка гоня Мария Минчеш предлага името Марица като препратка към своя роден град Пловдив, но синовете ѝ я убеждават, че то ще е трудно за произнасяне от техните приятели и затова се спират на испанската версия на Дунав – „Данубио“. Именно кръстницата на отбора шие първите му екипи – бели фланелки с черна диагонална лента, съпругът ѝ Георги (Хорхе) играе ролята на първи треньор, а сестрата на двамата основатели – Пенка, пере фланелките след края на мачовете им. Мигел и Хуан са част от първия отбор на „Данубио“, като Мигел е първият президент на клуба, а в периода 1979 – 1980 г. отново поема ръководството му. Хуан е основната движеща сила за изграждането на клубния стадион „Хардинес дел Ипогром“, носещ от 2017 г. името „Мария Минчеш де Ласароф“. „Данубио“ на този етап е четирикратен шампион на Уругвай, а общо седем пъти участва в най-престижния клубен турнир в Южна Америка – Копа Либертадорес. Цветовете му са защитавали някои от най-големите имена в уругвайския футбол като Алваро Рекоба, Рубен Соса, Марсело Салайета, Рубен Оливейра, Хавиер Шевантон и Единсон Кавани, а Диего Форлан е негов юноша.

Емигрантската общност на българските евреи, съсредоточена в настоящото предградие на Тел Авив – Яфа, също създава собствен футболен отбор през 1949 г.

Неговото име е „Макаби“. Идеята за формирането му идва от Алберт Хийосо, който е бил председател на културно-просветната организация със същото име на българска територия, преди да емигрира през 1943 г. Голяма част от основателите имат опит и по българските терени, какъвто е случаят с игралия в „Напрегък“ (Русе) нападател Авицгор Персиадо – Топче, Моше Миранда и Моше Алмозлино. В началните години отборът е съставен изцяло от български евреи, сред които личат имената на Моци Леон – с емблематичното прозвище Чули крак, и Моти Хера. „Макаби“ (Яфа) се радва и на сериозна подкрепа на непризнатия от местната религиозна власт рабин Аврамихо Бехар, който след съботната молитва отива директно на стадиона със своя мотоциклет. В решителен мач от Втора дивизия през 1955 г. срещу „Акоах“ (Тел Авив) недоволният от съдийството на Арие Бен Роби свещенослужител нахлува на терена заедно с феновете и успява да разкъса реферската му фланелка, докато останалите го линчуват. Възгласите „Хайде, би-, хайде, бо-, хайде, Макаби Яфо“ винаги огласяят Тенекиения стадион, както е известно построеното с доброволни пожертвования от феновете съоръжение и рядко играчите разочароват с представянето си. За цялата си история „Макаби“ (Яфа) има три втори места в първенството (1962, 1964, 1977) и един финал за националната купа (загубен с 1:2 от „Апоел“ (Петах Тиква) през 1957 г.). Треньори на тима са били българите Васил Спасов – Валяка, Панайот Велев – Нотко, и Александър Попов – Врабчо. През 2000 г. отборът практически се разпада заради финансови проблеми и известно време от неговите играчи и история се възползва анонимният „Рамат Елиаху“. Това продължава до 2008 г., когато по инициатива на група фенове се създава новият „Макаби Кабилио“ (Яфа),

кръстен така в чест на отишлия си едва на 35 години вратар на оригиналния „Макаби“ от 70-те години Херцъл Кабилио.

През 1927 г. банатските българи от румънския град Стар Бешенов (понастоящем носещ името Дугещи Веки) създават собствен отбор, носещ името „Победа“. Въпреки натиска от румънските власти то така и не е променено. Местният стадион е кръстен „Христо Стоичков арена“, като носителят на „Златната топка“ лично присъства на откриването му през 2013 г.

Към тези отбори може да се прибави и украинският „Балкани“. Това е тимът на намиращото се в Огеска област село Заря, основано от български колонисти през 30-те години на XIX век.

Споменатите примери показват, че във футбола българинът буквално не познава граници.